

ULUSLARARASI VERGİ REKABETİ VE SÜRÜKLEYİCİ GÜÇLERİ

Emrah FERHATOĐLU

Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Eskişehir

1. Giriş

Yabancı kambiyo düzenlemelerinin serbestleşmesi ve sermayenin uluslararası alandaki hareketliliğinin artması 1980’li ve 1990’lı yıllarda ülkelerin ekonomi ve maliye politikalarını yeniden gözden geçirmelerine neden olmuştur. Sermayenin uluslararası alanda dolaşım kabiliyetinin artması, dünya genelinde kaynak tahsisini iyileştire

rerek firmaların ve tüketicilerin daha düşük fiyattan daha çok seçenikle karşı karşıya kalmasına ve ülkelerin üretim faktörleri için rekabete girmesine neden olmuştur. Uluslararası hareketliliği olan vergi matrahları, özellikle de sermaye için vergi rekabeti önem kazanmıştır.

Yoğunlaşan uluslararası ekonomik ilişkilerin ulusal vergi sistemleri üzerindeki etkilerinden biri olarak nitelendirilen uluslararası vergi rekabetinin sürükleyici güçlerine değinilecek olan bu çalışmada ilk aşamada, günümüzde ulusal vergi sistemlerini tehdit eden ve uluslararası vergi rekabeti ile birlikte ortaya çıkan unsurlar açıklanacaktır.

2. Yoğunlaşan Uluslararası Ekonomik İlişkiler ve Ulusal Vergi Sistemleri Üzerindeki Etkileri

Vergi sistemleri, vergi politikaları ve özellikle uluslararası vergi düzenlemeleri küreselleşmeden ve piyasa serbestleşmesinden en çok etkilenen unsurlardandır. Günümüzün vergi düzenlemelerinin temelleri kambiyo kontrollerinin, sermaye denetiminin ve teknolojinin, sermayenin serbest dolaşımına sınırlama getirdiği bir dönemde atılmıştır. Malların, hizmetlerin ve üretim faktörlerinin ülkeler arasında dolaşımının kolaylaştığı günümüz ekonomik çevresinde ulusal vergi sistemlerinin bu koşullara uyumunu sağlayacak yeni düzenlemelerin yapılması kaçınılmaz olmaktadır (Owens, 2002, 15).

Yoğunlaşan ekonomik ilişkilerin ulusal vergi sistemleri üzerindeki etkileri transfer fiyatlaması manipülasyonları, vergi idaresinin durumu, elektronik ticaretin gelişmesi ve uluslararası vergi rekabeti olmak üzere dört temel başlık altında toplanabilir.

2.1. Transfer Fiyatlaması Manipülasyonları

Çok uluslu şirketler dünya genelindeki vergi sonrası kârlarını maksimize edebilmek amacıyla ülkelerin vergi politikalarındaki, transfer fiyatlaması düzenlemelerindeki, gümrük vergilerindeki, kur risklerindeki ve kâr aktarım mekanizmalarındaki sınırlamaların açıklarından faydalanma eğilimindedirler. Çok uluslu şirketlerin bu çabası gelir transferi biçiminde ortaya çıkan transfer fiyatlaması manipülasyonları aracılığı ile gerçekleşir. Bu manipülasyonlar bazı ülkelerde vergi gelirlerinde özellikle de kurumlar vergisinde aşımalara neden olmaktadır.

Transfer fiyatlaması, bir işletmenin mal ve hizmetleri ile gayri maddi varlıklarını kendi bölümleri ya da kolları arasında transfer ederken kullandığı fiyat olarak tanımlanabilir (Aktaş, 2003, 40). Transfer fiyatlaması, ülke içinde faaliyet gösteren bir işletmenin alt şirketleri ya da bölümleri arasında olabileceği gibi, alt şirketleri ve bölümleri farklı ülkelerde faaliyet gösteren çok uluslu şirketlerde de olabilir.

Uluslararası transfer fiyatlamasının önemi, transfer fiyatındaki herhangi bir değişikliğin, gelirin ve dolayısıyla verginin hangi ülkede tahakkuk edeceğinin belirlenmesinden kaynaklanmaktadır (Dicle, 1995, 25). Çok uluslu şirketler, varlık amaçlarına uygun olarak gelirin yüksek oranda vergiye tabi olduğu ülkelere düşük oranda vergiye tabi olduğu ülkelere aktarma motivasyonu ile transfer fiyatlaması manipülasyonlarına başvurabilmektedirler. Bu bakımdan bir ülke içindeki transfer fiyatlaması ayrı vergilendirme yetkisine sahip bölgeler arasında gerçekleştirildiğinde ortaya çıkan vergisel sorunlar uluslararası alanda ortaya çıkan vergisel sorunlardan farklı olmayacaktır.

Farklı ülkelerde bulunan bağlantılı şirketler arasındaki mal ve hizmet alışverişinde belirlenen transfer fiyatı, faaliyetin bulunduğu ülkenin hükümeti veya vergi idaresi tarafından gerçekçi bulunmaz ise bu durum çeşitli sorunlara yol açacaktır. Örneğin, uluslararası bir şirket, yüksek vergi oranının olduğu bir ülkedeki bağlı şirketine yüksek fiyatla mal satarak veya söz konusu şirketten düşük fiyatla mal alarak bu şirketin kârını ya da ödeyeceği vergiyi düşürebilir. Pak ve Zdanowicz tarafından 2002 yılında yapılan bir araştırmaya göre Amerika Birleşik Devletleri 2001 yılında dış ticaretinde gerçeğe aykırı transfer fiyatlaması nedeniyle yaklaşık 53,1 milyar dolar vergi kaybına uğramıştır (Pak, Zdanowicz, “U.S. Trade With The World: An Estimate...”).

Uluslararası transfer fiyatlaması, vergi yükünü minimize etmek isteyen çok uluslu şirketler için vazgeçilmez bir araç olarak kabul edilirken, yabancı sermayeyi çekme amacındaki gelişmekte olan ülkeler açısından da uygun bir rekabet aracıdır. Özellikle 1960’lı yıllardan sonra bazı gelişmekte olan ülkeler vergi sistemlerinde çok uluslu şirketlerin vergi yükünün azalmasına imkan tanıyan transfer fiyatlaması manipülasyonları düzenlemelerine yer vermişlerdir.

2.2. Yoğunlaşan Uluslararası Ekonomik İlişkiler ve Vergi İdareleri

Vergi idaresinin değişen ve gelişen ekonomik koşullara uyumlu olması, vergi sisteminin ve politikasının değişen koşullara uyum göstermesinin ilk koşuludur. Vergi idaresinin konu içindeki önemi küreselleşme ile birlikte sadece ülkelerarasındaki sınırların değil, vergi idareleri arasındaki sınırların da yıkılmasından kaynaklanmaktadır. Vergi idareleri günümüzde artan kamu harcamaları karşısında artan kamu geliri ihtiyacı ve ülkeler arasında hareketliliği artan matrahlar ile vergi yükünü minimize etmeye çalışan vergi yükümlüleriyle karşı karşıya kalmaktadır (“Modernisation of Tax Administration...”).

Vergi idarelerinin bu durumu, vergiyi doğuran olayın sağlıklı tespit edilmesi, uluslararası vergi uyumsuzlukları ve mali bilgilerin yabancı vergi idareleriyle değişimi gibi konularında yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmasına neden olmaktadır.

Vergi idarelerinin karşı karşıya kaldığı bu olumsuzlukların bazı ülkelere avantaj sağladığı de görülmektedir. Yabancı sermayeyi çekebilmek amacıyla vergi idarelerinin vergi yükümlüleriyle kendilerine uygulanacak ayrıcalıklı hükümler konusunda özel nitelikte anlaşmalar yapmaları ve mali bilgilerini yerleştiği oldukları ülkelerin vergi idareleriyle paylaşmaktan kaçınmaları bu ülkelerin yabancı sermaye çekme başarısında etkin rol oynamıştır.

2.3. Elektronik Ticaretin Vergi Sistemleri Üzerindeki Etkileri

Elektronik ticaretin yaygınlaşması, vergi sistemlerini ve vergileme esaslarını genel kabul görmüş ticaret ilkelerine ve kalıplarına göre oluşturmuş vergi idarelerini vergi gelirlerini korumaya yönelik önlemler almaya zorlamaktadır. Ülkeler tarafından alınacak önlemlerin ekonomik birimlerin ekonomik ya da teknolojik tercihlerinde farklılaşma yaratacak şekilde olmaması, ticaretin sürekli gelişmesi, iş hacminin ve etkinlik düzeyinin artması bakımından önemli olabilecektir.

Elektronik ticaretin vergilendirilmesi günümüzde önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle elektronik ödeme sisteminin gelişimi elektronik ticaretin vergilendirilmesini daha da güçleştirmektedir. Elektronik ortamda yapılan ticaretin nasıl tespit edilip vergilendirileceği konusu hem ulusal hem de uluslararası düzeyde yoğun bir biçimde tartışılmaktadır. Bilişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler karşısında mevcut vergisel düzenlemeler yetersiz kalmaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi de elektronik ticaretin coğrafî sınırları ortadan kaldırmasından dolayı, devletlerin kendi yasal düzenlemelerinin yeni ekonominin oluşturduğu küresel ticaretin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmalarıdır.

Elektronik ticaret ile biçim değiştiren ürün teslimi ve ödeme biçimleri vergi idaresi tarafından vergiyi doğuran olayın tespit edilmesini güçleştirmiş, yükümlülerin vergiden kaçınma ve vergi kaçırma imkânları artmıştırdır (TOBB, 2001, 12).

2.4. Uluslararası Vergi Rekabeti ve Ulusal Vergi Sistemleri

Bireylerin çalıştığı, yatırım yaptığı; kurumların ise araştırma-geliştirme, üretim faaliyetleri ile faaliyet yerlerini serbestçe seçtiği küreselleşen ekonomik yapıda, bireylerin ve kurumların ekonomik faaliyetleri üzerinde birçok ekonomik faktör vergi faktörü ile birlikte etkili olmaktadır.

Uluslararası vergi rekabeti daha basit bir şekilde, farklı vergilendirme yetkisine sahip idarelerin yabancı sermaye çekebilmek, yerli sermayeyi ise kaçırmamak için cazip vergi hükümleri uygulamaları bakımından rekabet içinde bulunmaları şeklinde tanımlanabilir.

Başka bir tanıma göre vergi rekabeti, bir ülkenin bir ekonomik faaliyet üzerindeki vergilendirme yetkisinden, o faaliyetin üzerindeki vergi yükünün diğer ülkelere göre düşük olacak ölçüde kısmen ya da tamamen vazgeçmesidir. Bu anlamda uluslararası vergi rekabeti, bir faaliyeti ülkeye çekme ya da elde tutma çabası olarak tanımlanabilir (Barker, 2002, 172).

Ülkeler doğrudan yabancı sermaye ve finansal yatırımları çekebilmek, uluslararası finansal merkez olabilmek ve kalifiye işgücünü çekebilmek amacıyla vergi rekabetine başvurabilirler.

3. Vergi Rekabeti Kavramı ve Unsurları

Vergi rekabetinin teorik temellerine kısaca değinilecek olan bu başlık altında, uluslararası alanda hareketli üretim faktörleri için gerçekleştirilen rekabetin çıkış noktası olarak bir ülkenin yönetim yapısı içinde yer alan *yerel idare (ya da bölge)* düzeyi benimsenmiştir.¹ Başka bir ifadeyle, uluslararası vergi rekabeti açıklanırken yerel idareler arasında gerçekleşen, hareketli üretim faktörleri için yapılan vergi rekabetinin esaslarından, yasalarından ve çıkarımlarından hareket edilecektir. Çalışmada sıkça kullanılan *idare* kavramına üniter ya da federal devlet sistemi içinde yer alan bütün yerel idare türlerini ve küreselleşen dünyada vergi rekabetine girişen devletleri karşılaması amacıyla; *bölge* kavramına ise *idarenin* egemenliğindeki hizmet alanını karşılaması amacıyla yer verilecektir.

3.1. Vergi Rekabeti Modellerinin Temeli: Tiebout Kuramı

Vergi rekabeti ile ilgili çalışmalar Charles M. Tiebout'un 1956 yılında yayınlanan kuramına dayanır. Söz konusu kuramda, yerel idareler arasında hane halkları (seçmenler) için yapılan rekabet incelenmiştir. Tiebout kuramına göre seçmenler, çok sayıdaki yerel idare

¹ Çalışmanın içeriği bakımından üniter ya da federal devlet yapısının bir öneminin olmadığı kanısındayız. Nitekim, yerel idareler arasındaki vergi rekabetinden hareketle ülkeler arasındaki vergi rekabetinin sonuçlarını ve etkilerini inceleme konusu yapan, konuyu Avrupa Birliği gibi ekonomik entegrasyon örneğini ele alarak inceleyen çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin Oates (2001), Zodrow (2003), Soransen (2004), Alfonso (2004), Dehejia ve Genschel (1998).

arasında vergi ve kamu harcaması tercihlerine göre bir seçim yaparlar. Seçmenlerin yapacağı seçimde belirleyici olan kriterler arasına yerel idarelerin sunduğu eğitim hizmetleri, park ve bahçe gibi ortak kullanım alanlarının yaygınlığı, güvenlik, ulaşım ve otopark olanakları yer alabilir (Tiebout, 1956, 309).

Yerel idarelerin kamu malı üretim ve vergi düzeyi veri iken, seçmenler kendilerine en yüksek faydayı sağlayacak yerel idareye yerleşme eğilimindedirler. Yerel idarelerin sayısının ve çeşitliliğinin fazla olması seçmenlere kendi tercihlerine en uygun yerel idareyi seçme ve oraya yerleşme olanağı verir (Tiebout, 1956, 309).

Tiebout kuramının etkinlik sonuçlarıyla ilgi geniş bir literatür bulunmaktadır. Kuram, çeşitli zamanlarda varsayım ilaveleriyle geliştirilmiştir. Örneğın Tiebout’un orijinal kuramına William A. Fischel ve Michelle J. White tarafından 1975 yılında bölgelerarası hareketli firmalar eklenmiştir. Kurama göre firmalar da orijinal Tiebout kuramında olduğu gibi seçmenlerin kendi tercihlerine uygun bir yer bulma çabasına benzer bir biçimde hareket ederler. Bunun dışında David E. Wildasin tarafından 1989 yılında yapılan çalışmada da yerel idare politikalarının neden olduğu mali dışsallıklara değinilmiştir (Wilson, 1999, 272).

3.2. Basit Vergi Rekabeti Modeli

Tiebout kuramına yapılan varsayım ilaveleri basit vergi rekabeti teorisinin oluşumuna katkıda bulunmuştur. John D. Wilson (1986) ile George Zodrow ve Peter Mieszkowski (1986) tarafından biçimlendirilen basit vergi rekabeti modeline göre yerel idareler hareketli üretim faktörünü çekebilmek için düşük vergi oranları uygulamaktadır. Günümüzde vergi rekabeti sorunları ise basit vergi rekabetinin çeşitli açılardan revize edildiğı modeller yoluyla açıklanmaya çalışılmaktadır. Basit vergi rekabeti modeline rekabetçi idareler genelinde toplam sermaye stokunun değışken olması, birden fazla vergi türü bulunması, yabancı firmaların varlığı, uluslararası çifte vergilendirme, net vergi yükünün düşürülmesi bakımından kamusal mal niteliğindeki ara mallar, kamu mallarının üretiminde dışsal fayda ve büyük bölgeler sorunu gibi değışkenler eklenmesi buna örnek gösterilebilir.

Basit vergi rekabeti modeli ve çeşitli varsayım ilaveleriyle oluşturulan geliştirilmiş modellere göre uluslararası vergi rekabeti, vergi gelirlerinin kamu harcamalarını karşılayamayacak ölçüde azalmasına, kamu malı üretiminin etkin olmayan düzeye gerilemesine ve vergi yükünün işgücü ve servet gibi daha az hareketli vergi kaynaklarına kaymasına neden olur.

3.3. Kamu Tercihi Teorisi ve Vergi Rekabeti

Kamu tercihi teorisi ise vergi rekabetinin sonuçlarına temel çalışmalardan farklı bir açıdan yaklaşmaktadır. Kamu tercihi teorisine göre, vergi rekabeti, refah düzeyini vergi rekabetinin olmadığı duruma göre yükseltmektedir (Wilson, 1999, 272). Bunun nedeni ise, vergi rekabetinin bürokratların *rant kollama* (rent-seeking) faaliyetlerini azaltması ve kamu kaynaklarının daha etkin kullanımını sağlamasıdır (Janeba, Scjelderup, 2002, 2).

Rant kollama, bireylerin siyasal süreci kendi menfaatleri doğrultusunda kullanma girişimleri olarak tanımlanabilir. Bireyler, rant kollama faaliyetlerini karşı karşıya oldukları siyasal yapıya bağlı olarak faydalı ya da daha az faydalı bulabilirler. Rant kollamaya, tercihli vergi rejimleri, rekabetten korunma, sübvansiyon ya da belli bir iş koluna yönelik indirimli vergi oranları gibi ayrıcalıklar için girişilen lobi faaliyetleri örnek gösterilebilir (Aktan, 1993, 119).

Rant kollama, ekonomik bakımdan etkinsizlik olmamasına rağmen, kamu tercihi teorisine göre bireylerden oluşan siyasal kurumların varlığı nedeniyle kaçınılmaz bir durumdur. Modern demokrasilerde rant kollama, bir grubun kendisine yasal ayrıcalıklar araması şeklinde ortaya çıkabilir. Bu durum, grubun kendisi için farklı bir yasal düzenleme ya

da kamu kaynaklarından daha fazla yararlanma şeklinde kendisini gösterebilir. Her iki durumda da ayrıcalıklı yasal düzenlemelerden elde edilen fayda, sadece lobi faaliyetinde bulunan gruba yönelmişken, sağlanan bu ayrıcalığın maliyeti olan ilave vergi yükü, vergi ödeyen daha geniş bir toplum kesimi tarafından yüklenilir (Fagin, “The Application of Public Choice Theory...”).

Kamu tercihi teorisine göre vergi rekabeti, politikacıların kullanacakları fon miktarını vergi gelirlerindeki düşüşle bağlantılı olarak azaltması nedeniyle kamu kesiminde etkin ve verimli hareket etmeyi zorunlu kılar. Bu bakımdan vergi rekabeti devletin ekonomi içindeki payının azalmasının yanı sıra politikacıların etkin hareket etmesini sağlamaktadır.

3.4. Vergi Rekabeti Kavramının Unsurları

Federal devletler ve küreselleşmenin neden olduğu ekonomik entegrasyonlar düşünüldüğünde merkezileşme ve yerleşme olgularıyla birlikte vergi rekabeti kavramını yatay vergi rekabeti ve dikey vergi rekabeti olmak üzere iki ayrı başlık altında ya da uygulama şekline ve ekonomik sonuçlarına göre yararlı ve zarar verici vergi rekabeti olarak inceleyebiliriz.

3.4.1. Yatay ve Dikey Vergi Rekabeti

Yatay vergi rekabeti, aynı düzeyde olan iki veya daha fazla yerel idarenin veya ulus devletin hareketli vergi kaynağı (mobil tax base) üzerinden vergi almaları ve bunlardan birinin aldığı verginin, diğerinin vergi gelirlerini etkilemesi şeklinde açıklanabilir (Goodspeed, 2002, 3).

Literatürde idareler arasındaki vergi rekabeti, üretim faktörlerinin, firmaların ve bireylerin bölgeler arasındaki hareketliliğine dayandırılmaktadır. Üretim faktörlerinin ve ekonomik birimlerin bu hareketliliği ise idareleri faaliyetlerinde daha etkin olmaya zorlarken, kaynakların yeniden tahsisi amacıyla toplanan vergilerin etkinliğini azaltabilmektedir (Salmon, “Decentralization and Supranationality...”).

Yatay vergi rekabetinde, üretim faktörlerinin ve bireylerin hareketli olması, idarelerin etkin kaynak tahsisini sağlaması ancak fayda vergilerinin uygulandığı varsayımı altında geçerli olabilir. Başka bir ifadeyle, eğer vergiler ekonomik birimlerin elde ettiği faydalara eşit ise, Tiebout, ekonomik birimlerin en fazla tercih ettikleri vergi-harcama bileşimini alabilmek ve en yüksek faydayı elde edebilmek için en uygun idare sınırlarına göç edeceklerini iddia eder. Bu göçün sonucunda ise etkin kaynak tahsisi sağlanmış olacaktır (Goodspeed, 2002, 2).

Ancak, yatay vergi rekabeti konusu göz önüne alındığında, idareler fayda dışı vergilere yönelme eğilimindedirler. Elde edilen faydaları yansıtmayan fayda dışı vergiler, idareler arasında sermayenin ve ekonomik birimlerin dağılımı ile idarelerdeki kamu mallarının üretim düzeyi gibi çeşitli etkisizliklerin kaynağı olarak gösterilebilir (Oates, 2001, 136).

Farklı yönetim kademeleri arasındaki vergi rekabeti olarak tanımlayabileceğimiz dikey vergi rekabeti, yatay vergi rekabetinin aksine sermayenin ve diğer üretim faktörlerinin bölgelerarası hareketliliğine dayanmamaktadır (Salmon, “Decentralization and Supranationality...”). Dikey vergi rekabetinin konusu ise, hem merkezi idarenin hem de yerel idarenin aynı vergi kaynağını birbirinden bağımsız olarak belirleyecekleri vergi oranıyla vergi kapsamına alma çabasıdır.

Uluslararası vergi rekabetinin bu çalışmanın konusunu oluşturması, tartışmaların yatay vergi rekabeti üzerinde yoğunlaşmasına neden olmuştur.

3.4.2. Yararlı ve Zarar Verici Vergi Rekabeti

Uluslararası vergi rekabeti, uygulama biçimine ve ekonomik sonuçlarına göre *zarar verici vergi rekabeti* (harmful tax competition) ve *yararlı vergi rekabeti* (beneficial tax

competition) olmak üzere iki başlık altında incelenebilir. Uluslararası vergi rekabeti konusunda çalışmalar yürüten OECD ve Avrupa Birliği'nin yararlı ve zarar verici vergi rekabeti ile ilgili geliştirdikleri ölçütler birçok uluslararası kurum, kuruluş tarafından eleştirilmekte, yaklaşımları gelişmiş-yüksek vergi yüküne sahip ülkeler lehine taraflı bulunmaktadır (Öncel, Öncel, 2003, 6-8).

Zarar verici vergi rekabeti, OECD tarafından yürütülen çalışmalarda sıkça vurgulanmakta, vergi rekabetinin “zarar verici” özellikleri daha çok bu çalışmalar kaynak gösterilerek ön plana çıkartılmaktadır.²

Uluslararası vergi rekabeti kavramının zarar verici olduğu yolundaki vurguların kaynağını oluşturan OECD çalışmalarının hareket noktasını 1998 tarihli *Zarar Verici Vergi Rekabeti Raporu* oluşturmaktadır. 1998 tarihli raporun ilk adımları ise 1996 yılında OECD Maliye Bakanları toplantısında atılmıştır. Bu toplantıda OECD kuruluş anlaşmasında yer alan amaçların³ içinde “zarar verici” vergi rekabetinin saptırıcı etkilerine karşı önlemler geliştirilmesinin de bulunduğu kabul edilmiştir.

1998 tarihli OECD raporunda küreselleşmenin ve bunun sonucu olarak sermayenin ülkeler arasında dolaşım kabiliyetinin artmasının son yıllarda dünya genelinde vergi indirimlerine neden olduğu vurgulanmıştır. Rapora göre, sermaye üzerindeki uluslararası dolaşım engellerinin büyük ölçüde kalktığı günümüz dünyasında vergi yükümlülerine cazip vergi olanakları sunarak sermayeyi kendisine çekmeyi amaçlayan ülkeler, diğer ülkelerde matrah aşınmalarına ve refah kayıplarına neden olabilmektedirler (Gronau, “OECD’s Harmful Tax Competition...”).

1998 tarihli OECD raporu vergi rekabetinin muhtemel olumsuz etkilerini de özetlemiştir:

- Rapora göre vergi rekabeti,
- Sermaye akımlarında sapmalara (vergi rekabetinin finansal sermaye akımları üzerinde *doğrudan*, reel yatırım akımları üzerinde ise *dolaylı* etkili olduğu da belirtilmiştir),
  - Vergi sistemlerinin adil olmayan bir yapıya kavuşmasına,
  - Vergi yükümlülerinin vergiye gönüllü uyumlarının zorlaşmasına,
  - Vergilerin ve kamu harcamalarının miktar ve bileşiminin değişmesine,
  - Vergi yükünün işgücü, servet ve tüketim gibi daha az hareketli vergi konularına kaymasına,
  - Vergi yönetim maliyetlerinin artmasına neden olabilecektir.

OECD'nin vergi rekabeti ile ilgili yaklaşımı serbest piyasa savunucuları ve aralarında Nobel ödüllü Milton Friedman ve James Buchanan'ın da bulunduğu bazı iktisatçılar tarafından eleştirilmektedir (Gronau, “OECD’s Harmful Tax Competition...”). Bu eleştiriler OECD'nin yaklaşımını, yüksek vergi yüküne sahip ülkeler arasında gelişmekte olan ülkelerin vergi yüklerinin yükselmesiyle sonuçlanacak bir *vergi karteli* kurma çabası olarak nitelendirmektedir. Eleştirilere göre, OECD bu yaklaşımıyla sermayenin uluslararası alanda dolaşımını engellemektedir.⁴

² Vergi rekabetinin zarar verici ya da yararlı özellikleri bu alanda yapılan çeşitli teorik çalışmalardaki varsayımlara göre de ortaya çıkabilmektedir. Örneğin vergi rekabetinin vergi oranlarının çok düşük düzeyde belirlenmesiyle sonuçlanacağını öne süren Wilson'a (1989) karşılık, Zodrow ve Mieszkowski (1986) vergi ihracı etkisiyle vergi oranlarının aşırı yükselebileceğini öne sürmüştür.

³ Bu amaçlar, OECD üyesi ülkelerde mali istikrarla birlikte yüksek sürdürülebilir kalkınma, yüksek istihdam oranı ile yüksek yaşam standartlarına ulaşmak ve dünya ekonomisinin gelişmesine katkıda bulunmak; ekonomik kalkınma sürecinde üye ve üye olmayan ülkelerde sağlıklı ekonomik gelişmeyi sağlamak; dünya ticaretinin gelişmesini sağlamak olarak ifade edilebilir.

⁴ Nitekim, OECD tarafından 1998 yılında yayınlanan raporda zarar verici vergi rekabetinin uygulama biçimi olarak kabul edilen vergi cennetlerinin sermayenin uluslararası dolaşım kabiliyetini ve mali piyasaların likitidesini arttırdığı da belirtilmiştir.

Bir başka eleştiriye göre OECD, zarar verici vergi rekabeti özellikleri gösteren OECD üyesi ülkelerle OECD üyesi olmayan ülkeler arasında ayrımcılık yapmakta, OECD üyesi olmayan ülkelere karşı farklı bir yaklaşım içinde olmaktadır. Bu görüşe göre, OECD 2000 Raporu OECD üyesi olmayan 35 ülkeyi vergi cenneti olarak nitelendirilirken; OECD üyesi olup da zarar verici vergi rekabetine neden olan vergi düzenlemelerine sahip 47 tercihli vergi rejimi belirtilmiştir (Sen, “Offshore Tax...”).

Vergi cenneti olarak nitelendirilen ülkelerin yetkililerine göre OECD, kendilerinin Mali Eylem Görev Grubu⁵ (Financial Action Task Force-FATF) ile olan ilişkilerini kasıtlı olarak zedelemeye çalışmaktadır. Vergi cenneti ülkelere göre, OECD’nin kendilerine karşı yürüttüğü çalışmalar para aklama ve terörist faaliyetlerin finansmanı için kullanılan fonlara karşı yürüttüğü çalışmalarla aynı görülmemelidir. Nitekim OECD’nin kara listeye aldığı vergi cennetleri ile FATF’nin kara listesi birbirinden farklıdır. 2003 yılına kadar FATF hazırladığı ve işbirliğine yanaşmayan ülkeler Cook Adaları, Mısır, Guatemala, Endonezya, Myanmar, Nauru, Nijerya, Filipinler ve Ukrayna’dır (FATF, 2003). Ancak FATF’nin hazırlamış olduğu 2004 raporunda Ukrayna, Mısır ve Guatemala bu listeden çıkartılmıştır (FATF, “Annual Review of”).

OECD ise, para aklanması gerekçesiyle vergi cenneti olarak nitelendirilen ülkelerin üzerine gidilmesini bu ülkelerin yasal düzenlemelerinin ve idari uygulamalarının şeffaf olmamasına bağlamaktadır.

OECD’nin yürüttüğü politikalara katılmayan ITIO (International Tax and Investment Organization) gibi örgütler ise OECD’nin kendi üyesi olmayan küçük ülkelerle işbirliği içinde olmaksızın bu ülkeleri belirli bir vergi politikası uygulamaları konusunda zorlamaktadır. Bu ise gelişmekte olan küçük ülkelerin bağımsızlık sorunuyla karşı karşıya kalmalarına neden olabilmektedir (Sen, “Offshore Tax...”).

Bir başka yaklaşım, OECD’nin vergi cenneti olarak adlandırılan ülkelere yönelik yürüttüğü çalışmalarını “zengin ve beyaz” sanayi uluslarını “(çoğunlukla) siyah ve fakir” uluslara karşı koruma olarak nitelendirmektedir (Mitchell, 2000, 1).

OECD yaklaşımına karşı olarak öne sürülen yaklaşım, piyasa ekonomisindeki rekabete benzer bir şekilde vergi salma yetkisine sahip ülkeler arasındaki vergi rekabetinin daha kaliteli ve ucuz kamu hizmeti üretimi ile sonuçlanacağını belirterek vergi rekabetinin yarar sağlayıcı olduğunu vurgulamaktadır (Gronau, “OECD’s Harmful Tax Competition...”). Bununla birlikte ülkelerarası sermaye hareketlerinin ve ticaret engellerinin ortadan kalktığı ortamda ülkelerin çeşitli açılardan birbirlerine karşı üstün olduğu taraflar olabilecektir. Örneğin bazı ülkeler iyi bir altyapıya, zengin doğal kaynaklara, yüksek nüfusa ya da dünya ticaretinde önemli ticaret yollarına sahip olabilir. Bu özellikler bir ülkenin rekabet gücünü arttıran avantajlar olarak nitelendirilebilir. Bu durumda, belirtilen türde avantajlara sahip olmayan, yüz ölçümü ve nüfusu diğer ülkelere göre küçük, doğal kaynakları yetersiz veya kritik öneme sahip ticaret yollarını ellerinde bulunduramayan ülkelerin bu rekabet dezavantajını ortadan kaldırabilmek için mali önlemlere başvurması, normalde yatırım yeri olarak kendilerini seçmeyecek uluslararası yatırımcıların ilgisini çekebilmek için cazip vergi hükümleri uygulamaları şarttır.⁶

⁵ Para aklamaya ve terörist faaliyetlerin finansmanında kullanılan fonlara karşı ülkeler arasında politika belirlenmesi amacıyla G-7/8 1989 Paris zirvesinde kurulmuştur. FATF’nin 31 ülke ve 2 bölgesel kuruluş olmak üzere toplam 33 üyesi bulunmaktadır. Türkiye, 24 Eylül 1991 tarihinde FATF’ye üye olmuştur.

⁶ Doğal kaynakları yeterli olmayan ve pazar olanakları da nüfusun düşük olması nedeniyle sınırlı olan ülkeler daha çok uluslararası yabancı sermayeyi dünya genelindeki vergi sonrası kârlarını maksimize etme amacıyla daha çok uluslu şirketlere transfer fiyatlaması manipülasyonları yapabilecekleri ya da yerleştiği oldukları ülkelerin vergi idarelerinden mali bilgileri saklayabilecekleri ortam sunarak çekmeyi amaçlamaktadırlar.

3.5. Uluslararası Vergi Rekabetinin Uygulama Biçimleri

Uluslararası vergi rekabetinin uygulama biçimleri OECD ve Avrupa Birliği'nin bu alandaki çalışmaları temel alınarak vergi cennetleri ve tercihli vergi rejimleri başlıkları altında incelenecektir.

3.5.1. Vergi Cennetleri

Ülkeler vergi ve vergi dışındaki teşvik araçlarını kullanarak yabancı sermayeyi kendilerine çekmeye çalışmaktadırlar. Bu ülkeler yatırımcılara hiç ya da az vergi alınan, idari denetimlerin olmadığı bir yatırım ortamı sunmaktadırlar. Ayrıca gizlilik ilkesiyle de diğer ülkelerle mali bilgilerin paylaşımına yanaşmamaktadırlar. Bu ülkeler “vergi cenneti” olarak adlandırılmaktadırlar.

Sermaye piyasalarının küreselleşmesi, kıyı ötesi finansal faaliyetlerin öneminin artmasına neden olmuştur. Yapılan tahminlere göre dünya geneline elde edilen gelirin üçte biri kıyı ötesi finansal merkez olarak da adlandırılan vergi cennetlerinde tutulmaktadır (Oxfam, “Tax Competition and...”).

Vergi cennetlerinin sermaye için cazip yatırım olanakları sunması, mali bakımdan zayıf olan gelişmekte olan ülkelerde matrah kayıplarına neden olmaktadır. Vergi cennetleri nedeniyle gelişmekte olan ülkelerin uğradığı mali zararları tam olarak hesaplamak mümkün olmamakla birlikte, bir rapora göre bu tutar yıllık 55 milyar dolar dolaylarındadır. Bu tutarın, gelişmiş ülkeler tarafından gelişmekte olan ülkelere yapılan yardımlara eşit olduğu düşünülürse vergi cennetlerinin gelişmekte olan ülkeler üzerindeki etkileri daha açık olarak ortaya koyulabilir (Oxfam, “Tax Competition and...”).

Vergi cennetleri, yükümlülerin vergi yükünü minimize eden uygulamaları ve mali bilgileri diğer vergi idareleriyle paylaşmamaları nedeniyle kurumsal ya da bireysel yatırımcılar bakımından cazip finansal merkezlerdir. Vergi cennetleri temelde dört amaca hizmet ederler (OECD, 1998, 22):

- Yatırımlar için fonların saklanmasına ve değerlendirilmesine imkân verirler,
- Menkul sermaye iratlarının saklanmasına ve değerlendirilmesine hizmet ederler,
- Hesaplarının gizli olması nedeniyle vergi yükümlülüklerinin vatandaşı oldukları ülkelerin vergi idarelerinden banka hesaplarını gizlemelerine imkan verirler,
- Transfer fiyatlaması manipülasyonlarıyla çok uluslu şirketlerin kârlarının minimize etmesine olanak tanırırlar.

Vergi cennetleri, birçok saygın olarak bilinen çok uluslu şirketlere vergiden kaçınma imkânı tanıyan yasal ortam sunmaktadırlar. Hemen hemen her Amerikan ya da Avrupa Bankasının Karayip adalarında bir uzantısı mevcuttur. Çok uluslu şirketler rahatlıkla vergi cenneti ülkelerde yavru şirketler kurabilmekte, kağıt üzerinde işlemler gerçekleştirerek kurum kârlarını verginin yüksek olduğu ülkelere nispeten daha düşük efektif vergi oranı uygulayan ya da hiç vergi uygulamayan ülkelere kaydırarak (transfer fiyatlaması manipülasyonlarıyla) vergiden kaçınmaya çalışabilmektedirler. Örneğin dünyanın büyük tütün üreticilerinden Philip Morris ve RJ Reynolds, 1990'lı yılların ortalarında idari merkezlerini İsviçre vergi sisteminin avantajlarından faydalanabilmek için A.B.D.'den İsviçre'ye taşımışlardır (Gurtner, “Tax Evasion: Hidden...”).

Ayrıca, dünyanın çeşitli ülkelerinde faaliyet gösteren ancak vergi yükünü minimize etmek amacıyla kuruluş yeri ve iş merkezi olarak Bahamaları tercih etmiş 14.000 çok uluslu şirket mevcuttur (“International Tax Evasion...”). Bunun dışında fiili faaliyetlerini dünyanın dört bir yanında sürdüren 30.000 nüfuslu Cebelitarık'ta 28.000 kayıtlı şirket, Cayman Adalarında ise 32.000 ticaret şirketi kurulmuştur (Bilici, 2004, 3).

1998 yılında OECD tarafından hazırlanan raporda bir ülkenin vergi cenneti olarak değerlendirilme sürecinde kullanılacak dört ölçüt belirlenmiştir. Bu rapora göre, düşük oranda

vergi uygulanması ya da hiç vergi uygulanmaması, yabancı ülkelerin vergi idareleriyle mali bilgilerin paylaşımına yanaşılmaması, vergi düzenlemelerinin ve idari uygulamalarının şeffaf olmaması ve fiilen faaliyette bulunulmamasına (şirketlerin kağıt üzerinde faaliyette bulunması) imkân tanınması gibi özellikler bir ülkenin vergi cenneti olarak değerlendirilmesinde aranacak özellikler olacaktır.

Ancak 2000 yılında OECD tarafından zarar verici vergi rekabeti ile ilgili ikinci bir rapor⁷ yayınlanmıştır. Söz konusu raporda bir ülkeyi vergi cenneti olarak nitelendirilmesinde kullanılacak ölçütlerden “düşük düzeyde vergi uygulanması ya da hiç vergi uygulanmaması” ile “fiili faaliyette bulunulmaması” ölçütleri kaldırılmıştır.

3.5.2. Tercihli Vergi Rejimleri

Birçok OECD ülkesi ve OECD üyesi olmayan ülke hareketli sermayeyi çekebilmek amacıyla vergi sistemlerinde avantaj sağlayan hükümlere yer vermektedirler. Yükümlülere vergi avantajı sağlayan tercihli vergi rejimleri, daha çok yatırımları oldukları yerde tutabilmek amacıyla ya da portfolyo yatırımlarını çekebilmek amacıyla oluşturulmuştur. Tercihli vergi rejimlerinin dayanağı olan hükümlere vergi sistemi içinde rastlanabileceği gibi vergi sisteminin dışındaki bazı düzenlemelerde de rastlanabilmektedir. Bununla birlikte tercihli vergi rejiminin kaynağını idari işlemler de oluşturabilmektedir (OECD, 1998, 25).

Yerli yatırımcıların bu sisteme girmelerine çeşitli kısıtlamalar getirilebilmesine karşılık yabancı sermayeyi çekebilmek amacıyla yabancı yatırımcıların faaliyetleri özendirilmektedir.

Tercihli vergi rejimleri, genellikle, ülkeler arasındaki vergi farklılıklarına göre hareketlilik kazanan ekonomik faaliyetleri çekmek amacıyla kullanılır. OECD tarafından 1998 yılında hazırlanan raporda, tercihli vergi rejimi olarak nitelendirilebilecek vergi uygulamalarının özellikleri belirtilmiştir. Bu rapora göre sıfır ya da düşük vergi oranı uygulanması, avantajlı vergi sisteminin ülkenin vergi sisteminden ayrı tutulması, idari uygulamaların şeffaf olmaması ve yabancı ülkelerin vergi idareleriyle mali bilgilerin paylaşımından kaçınılması buna örnek gösterilebilir.

4. Vergi Rekabetinin Sürükleyici Güçleri

Uluslararası vergi rekabeti, bir ülkenin kendi sınırları içinde ekonomik faaliyetlerde bulunan birey ve kurumların seçimlerini etkileyen diğer ülkelerdeki vergi değişikliklerine karşılık vermesi ya da diğer ülkelerde bulunan sermayeyi çekebilmek için cazip vergi hükümleri uygulaması şeklinde ifade edilebilir. Bu bağlamda yükümlünün vergi yüküne etki edecek düşük vergi oranları, istisna ve muafiyetler ile vergi ertelemelerinin yanı sıra vergi yükünün azalmasına dolaylı olarak etki eden transfer fiyatlaması manipülasyonları, yükümlü yararına idari uygulamalar ve elektronik ticarete olanak tanıyan güçlü bir teknolojik alt yapı ülkeler arasında vergi rekabetinin sürdürülmesinde kullanılan araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çok uluslu şirketlerin dünya genelinde elde ettikleri kurum kârını vergi yükünün düşük olduğu ülkelere kaydırma eğiliminde olmaları, uluslararası fonları çekme amacındaki ve vergi yükü düşük ülkelerin uluslararası alanda kabul gören transfer fiyatlaması yöntemlerini benimsemelerine neden olabilmektedir. Nitekim, 1960'lı yıllarda bazı gelişmekte olan ülkeler yabancı yatırımları teşvik etmek amacıyla vergi sistemlerinde transfer fiyatlaması manipülasyonlarına imkan tanıyan düzenlemelere yer vermişlerdir (Barkowski, 1997, 322).

⁷ Bkz. OECD, *Towards Global Tax Co-Operation: Progress in Identifying and Eliminating Harmful Tax Practices* (Paris, 2000).

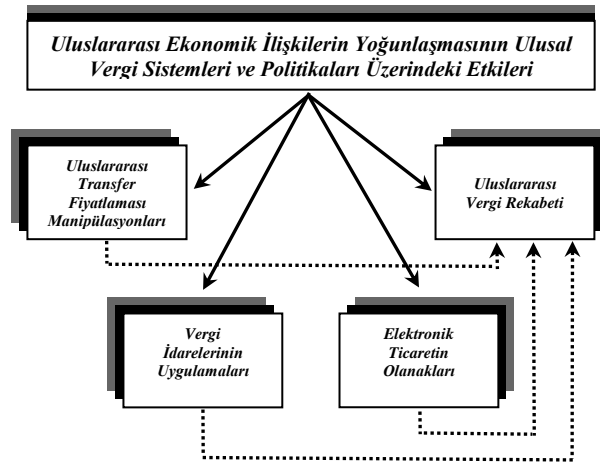
Vergi idaresinin ve işleyişinin vergi rekabeti açısından önemi, bilgi paylaşımı ve idari uygulamalardaki şeffaflık konularında yoğunlaşmaktadır.

Vergi cenneti ülkeler, resmi kuruluşlarının ve kendilerinde faaliyet gösteren mali kuruluşların yabancı bireysel ya da kurumsal yatırımcılara ait bilgileri bu yatırımcıların yerleştiği olduğu ülkelerin vergi idarelerine aktarmalarını engelleyici yasal düzenlemelere sahip olabilmektedirler (OECD, 1998, 24). Bunun dışında, vergi cenneti ülkelerde, vergi yükümlülere ile vergi idaresi arasında vergi oranları ya da matrah konusunda özel anlaşmalara imkân sağlayan idari ve yasal düzenlemelerin var olması, kaynağını yasa dışı faaliyetler oluşturan fonların bu ülkelere aktarılmasına neden olmaktadır (Heper, Hoşyumruk, 2002, 38; Bilici, 2004, 3).

Vergi idareleri ile ilgili bahsedilen bu düzenlemeler ve uygulamalar, ülkelerin vergi rekabeti gücünü arttıran birer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Elektronik ticaretin vergi rekabeti açısından önemi, işyeri kavramı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Çok uluslu şirketler, bilgi teknolojisinin gelişmesiyle birlikte, vergilendirme yetkisinin sınırlarını işyeri kavramına göre belirleyen ülkelerin pazarlarında fiziki bir işyerine sahip olmaksızın ürünlerini pazarlama imkânına kavuşmuştur. Özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından teknolojik alt yapı imkânlarının geliştirilerek çok uluslu şirketlerin pazarda faaliyet göstermeye çekilmesi önemli olabilecektir.⁸

Şekil 1: Uluslararası Vergi Rekabetinin Sürükleyici Güçleriyle İlişkisi

Uluslararası ekonomik ilişkilerin yoğunlaşmasının ulusal vergi sistemleri ve politikaları üzerindeki etkileri aynı zamanda bu etkilerden biri olan uluslararası vergi rekabetinin başarıyla sürdürülmesi için gerekli araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ilişki tarafımızdan hazırlanan Şekil 1 de olduğu gibi ifade edilebilir.

5. Sonuç

Uluslararası ekonomik ilişkilerin yoğunlaşması, ulusal vergi sistemlerini vergiyi doğuran olayların tespit edilerek vergilendirilmesi konusunda zor durumda bırakırken yabancı sermayeyi çekme konusunda da önemli fırsatlar sunmaktadır.

⁸ Bu konudaki tartışmalar için bkz. Reuven S. Avi-Yonah, “Taxation and E-Commerce”, <http://www.otpr.org/WP2001-13paper.pdf> (Erişim: 15.07.03).

Ülkeler vergi sistemlerini ve vergi idarelerini, doğrudan yabancı sermaye ve portfolyo yatırımlarını çekebilmek için yapılandırabilecekleri gibi nitelikli işgücünün temini ya da çok uluslu şirketlerin faaliyet gösterdiği finansal ve iş merkezi haline gelme amacıyla da biçimlendirebilirler. Bu amaçlarla girişilen ve yoğunlaşan uluslararası ekonomik ilişkilerin bir sonucu olarak ortaya çıkan uluslararası vergi rekabetinde başarılı olabilmek, bu gelişmenin ulusal vergi sistemleri açısından diğer sonuçları olan uluslararası transfer fiyatlaması, vergi idaresinin işlemleri ya da elektronik ticaretin sunduğu olanaklardan faydalanmaya bağlıdır.

Bu bağlamda uluslararası ekonomik ilişkilerin yoğunlaşmasının vergi sistemleri ve vergi politikaları üzerindeki etkileri olarak nitelendirilebilecek uluslararası transfer fiyatlaması manipülasyonları, vergi yükümlülerine avantaj sağlayacak vergi idareleri uygulamaları ve elektronik ticaretin sunduğu olanaklar; yine bu etkilerden biri olarak görülen uluslararası vergi rekabetinin sürükleyici gücü olarak nitelendirilebilir.

Günümüzde yabancı sermayeyi çekebilmek için cazip vergi ortamı sunan ülkeler aynı zamanda transfer fiyatlaması manipülasyonlarına imkân sağlayan düzenlemeler, mali bilgilerin gizli tutulmasına yönelik önlemler ve güçlü teknolojik altyapıyla çok uluslu şirketlerin kuruluş yeri ve finansal merkez olma çabası içindedirler.

KAYNAKÇA

- “International Tax Evasion and Avoidance”, *Department of Computing Science, University of Aberdeen Web Page*, <http://www.csd.abdn.ac.uk/~qhuo/program/test/disser.doc>, (Erişim: 13.12.03).
- “Modernisation of Tax Administration in an Intergrated Region: Strategies and Techniques”, <http://www.caricom.org/archives/cota/17cotageneralassembly/modernisationtaxadministration.pdf>, (Erişim: 07.10.03).
- Aktan, C. C. (1993).** “Politikalarda Rant Kollama”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 26, Sayı 4.
- Aktaş, M. (2003).** “Uluslararası Transfer Fiyatlaması ve Türk Vergi Sistemindeki Konumu-I”, *Yaklaşım*, Sayı 130, Ekim, 39-47.
- Avi-Yonah, R. S.** “Taxation and E-Commerce”, <http://www.otpr.org/WP2001-13paper.pdf>, (Erişim: 15.07.03).
- Barker, W. B. (2002).** “Optimal International Taxation and Tax Competition: Overcoming the Contradictions”, *Northwestern Journal of International Law & Business*, 22: 2, Winter, 161-217.
- Barkowski, S. C. (1997).** “Transfer Pricing Concerns of Developed and Developing Countries”, *The International Journal of Accounting*, Vol. 32, No. 3, 337-355.
- Bilici, N. (2004).** *Vergi Cennetleri ile Mücadele*, 19. Türkiye Maliye Sempozyumu (Uludağ Üniversitesi)’nda Sunulan Bildiri. Antalya: 10-14 Mayıs.
- Dicle, B. (1995).** “Vergi Uygulamaları Açısından Transfer Fiyatları”, *Vergi Dünyası*, Sayı 163, Mart, 25-32.
- Fagin, B. S.** “The Application of Public Choice Theory to Science and Engineering Policy”, <http://www.faginfamily.net/barry/Papers/ASEE93.htm>, (Erişim 03.04.04).
- FATF, (2003).** *Annual Review of Non-Cooperative Countries or Territories*, 20 June.
- Goodspeed, T.; J. Çeviren: Sağbaş, İ. (2002).** “Vergi Rekabeti, Fayda Vergileri ve Mali Federalizm”, *Maliye Dergisi*, Sayı 139, Ocak-Nisan, 51-60.
- Gronau, R.** “OECD’s Harmful Tax Competition: A Concept Fades Away”, <https://groupwork.uvt.nl/pub/bscw.cgi/d526193/OECD%20Harmful%20Tax%20Competition:%20a%20concept%20fades%20away>, (Erişim: 08.10.04).
- Gurtner, B.** “Tax Evasion: Hidden Billions for Development”, *Social Watch Web Page*, <http://www.socialwatch.org/en/informesTematicos/71.html>, (Erişim: 29.03.04).

- Heper, F. ve Hoşyumruk, Ş. (2002).** “Vergi Cennetleri ile İlgili Çalışmalarda Son Durum-I”, *Yaklaşım*, Sayı 116, Ağustos, 32-45.
- Janeba, E. ve Scjelderup, G. (2002)** “Why Europe Should Love Tax Competition and the U.S. Even More So”, *NBER Working Papers*, November, No. 9334, <http://spot.colorado.edu/~janeba/ejgs4-04.PDF>, (Erişim: 16.04.04).
- Mitchell, D. J. (2000).** “An OECD Proposal to Eliminate Tax Competition Would Mean Higher Taxes and Less Privacy”, *Backgrounders*, The Heritage Foundation, No 1395, 18 September, 1-5.
- Oates, W. E. (2001).** “Fiscal Competition and European Union: Contrasting Perspectives”, *Regional Science and Urban Economics*, 31, 133-145.
- OECD. (2000).** *Towards Global Tax Co-Operation: Progress in Identifying and Eliminating Harmful Tax Practices*, Paris.
- Owens, J. (2002).** “Taxation in a Global Environment”, *The OECD Observer*, No 230, January, 15-16.
- Oxfam, (2000).** “Tax Competition and Tax Havens: OXFAM’s Presentation for UN Financing for Development NGO Hearings”, *Global Policy Forum Web Page*, November, <http://www.globalpolicy.org/soecon/develop/2000/1100ox.htm>, (Erişim 27.02.04).
- Öncel, T. ve Öncel, Y. (2003).** “Uluslararası Vergi Rekabeti”, *İ.Ü. İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, 43-44, Seri, 1-25.
- Pak, S. J. ve Zdanowicz, J. S.** “U.S. Trade With The World: An Estimate of 2001 Lost U.S. Federal Income Tax Revenues Due To Over-Invoiced Imports and Under-Invoiced Exports”, <http://dorgan.senate.gov/newsroom/extras/pak-zdan.pdf>, (Erişim: 14.09.03).
- Salmon, P.** “Decentralization and Supranationality: The Case of the European Union”, *International Monetary Fund Web Page*, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/seminar/2000/fiscal/salmon.pdf>, (Erişim: 02.10.03).
- Salmon, P.** “Decentralization and Supranationality: The Case of the European Union”, *International Monetary Fund Web Page*, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/seminar/2000/fiscal/salmon.pdf>, (Erişim: 02.10.03).
- Sen, S.** “Offshore Tax Havens Reject Calls for Transparency”, <http://www.twinside.org.sh/title/havens.htm>, (Erişim: 06.06.04).
- Tiebout, C. M. (1956).** “A Pure Theory of Local Expenditures”, *Journal of Political Economy*, LXIV (5), 416-24, October, 416-424.
- TOBB, (2001).** *Vergilemede Global Eğilimler: AB ve Türk Vergi Sistemi*. Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Mayıs.
- Wilson, J. D. (1999).** “Theories of Tax Competition”, *National Tax Journal*, 52, 2, June, 269-304.
- Wilson, J. D. (1999).** “Theories of Tax Competition”, *National Tax Journal*, June, 52, 2, 269-304.